Vijenac 218

Likovnost , Naslovnica

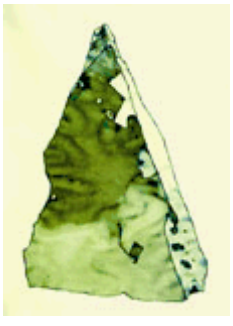
TREĆI HRVATSKI TRIJENALE CRTEŽA, GALERIJA KLOVIĆEVI DVORI; ORGANIZATOR KABINET GRAFIKE HRVATSKE AKADEMIJE ZNANOSTI I UMJETNOSTI, ZAGREB, LIPANJ–SRPANJ 2002.

Svi crtaju!

Ono što veseli u silnoj količini građe koju namjernik mora proći, želi li razgledati izložbu, veliki je generacijski raspon u dobi umjetnika koji se na izlošcima na prvi pogled ne vidi. Po svemu viđenom, s vanjskim smo u koraku. Različitost u izričaju, pluralitet u promišljaju i beskompromisnost u izvedbi glavna su obilježja trećeg trijenala.

U zagrebačkim je Klovićevim dvorima postavljen, treći po redu, hrvatski trijenale crteža u organizaciji Kabineta grafike Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Na tri kata, točnije u podrumu, prizemlju i na prvom katu, gornjogradske kulturne institucije koja ove godine slavi dvadesetu obljetnicu rada, Odbor za izbor radova u sastavu Tonko Maroević, Nikola Albaneže, Slavica Marković, Đuro Seder i Marijan Susovski, predstavio je djela ni manje ni više nego 177 umjetnika i umjetnica. Podijeljeni u tri cjeline, može se zaključiti da su crteži, u ovom i onom obliku, okupirali zagrebačke Klovićeve dvore. Na zidovima Klovićevih dvora izloženi su radovi trideset i devet pozvanih umjetnika, sto i trinaest odabranih te dvadeset i dva autora koji su u koncepciji *Maksimalnost minimalnog* Nikole Albanežea predstavili svoje radove. Tri su umjetnice, Ana Fajner-Žalac iz Njemačke, Mirna Krešić iz Francuske te Belgijanka Ingrid Ledent, pozvane na trijenale kao gošće.

39 + 113 + 22 + 3 = 177!

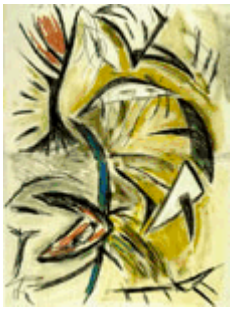


Golemi su posao obavili članovi Odbora za izbor radova. Radovi koji su postavljeni u Klovićevim dvorima u nekom broju debelo odskaču od uobičajenih i tradicionalnih poimanja crteža kao takva. Ovogodišnji trijenale samo nastavlja obogaćivati, a nikako rušiti, tradiciju, koja seže još od kasnih šezdesetih godina prošlog stoljeća, kada je ustanovljena zagrebačka izložba jugoslavenskog crteža. Koncepciju trijenala osmislio je Nikola Albaneže, zajedno s vrlo kvalitetnim katalogom, koji nam predstavlja svakog pojedinog umjetnika, a koordinatorica trijenala je Slavica Marković. Kako i sami kažu, organizatori trijenala otvorili su mogućnost slobodnijem pristupu i tumačenju crteža. Vidljivo je to u velikom broju radova. Razgledavanje trijenalne izložbe naglašava pitanje o današnjem značenju crteža. Je li on ostao osnova i temelj za svaku umjetničku djelatnost ili nam danas jednakovrijedno stoji na raspolaganju? Koliko smo se odmaknuli od vremena tradicionalne definicije crteža kao djela koje izravno iz ruke, olovkom, ugljenom ili tušem, ostavlja trag umjetnika, njegovu imaginaciju, njegovu ideju?

Treći trijenale crteža pokazuje da je crtež definitivno evoluirao iz svoje skicoznosti i spontanosti u vješto, racionalno i smisleno rješenje koje se grčevito bori između figuracije i apstrakcije. Doduše, ne u svakom slučaju... Neki se radovi i dalje mogu podvući pod zajednički nazivnik skica, predložaka ili krokija koji, u nekim drugim vremenima, vjerojatno nikad ne bi bili pokazivani širokom spektru gledatelja. Danas je, međutim, sve dopušteno, a crtaju baš svi. Sve ukazuje kako je danas crtež, onaj osnovni, na papiru, ali i oni *crteži* koji poprimaju izgled obojenih kaširanih papira Koraljke Kovač (crtež iz ciklusa *Soba za goste III*), neonskih tragova Nike Radić (*Bez naziva*), projiciranog dijapozitiva razbijenog stakla Ive Patarčec (*Lom*), konca i igle na lanenom platnu Davida Maljkovića (*Bez naziva*), crveno obojenih papirnatih niti Irene Kečkeš (*Crvene niti*), žičane strukture s kolažom Zlatka Kesera (*Život na selu — Jutro*), video-instalacije Ingrid Ledent (*In — Energy — Out*), nadilaze tradicionalne okvire.

Ono što veseli u silnoj količini građe koju namjernik mora proći, želi li razgledati izložbu, veliki je generacijski raspon u dobi umjetnika koji se na izlošcima na prvi pogled ne vidi. Šebaljevi se crteži (*Moj motiv I*) ne razlikuju bitno od crteža mladih autora poput Marine Pacenti (*Bez naziva*) ili Mihovila Dorotića (*Šušur*). Crtež Ivane Pegan Baće (*Jedan crtež*) na istoj je liniji kao i kvadrati Ivana Picelja (*Varijacija 1+1/I*, *Varijacija 1+1/II*, *Varijacija 1+1/III*). Nadalje, veseli činjenica da je ovaj trijenale, zajedno s trijenalom grafike i trijenalom skulpture vjerojatno jedina likovna manifestacija u kojoj na istom mjestu možemo vidjeti radove *magistera* i *discipulusa*, učitelja i učenika, profesora i studenata, usporediti ih i valorizirati; vidjeti kamo smjera naša crtačka umjetnost. Ili barem natuknuti njezine smjernice i usporediti ih s internacionalnim crtačkim tendencijama.

U korak s internacionalnim crtežom



Po svemu viđenom, s vanjskim smo u koraku. Različitost u izričaju, pluralitet u promišljaju i beskompromisnost u izvedbi glavna su obilježja trećeg trijenala. Pomaci od tradicije u nekim su slučajevima, poput radova Ivane Gagić, Marijane Stanić, Ane Kadoić, Edite Matan, Dimitrija Popovića, Ivane Franke, Danka Friščića, Davida Maljkovića ili Dragutina Dade Kovačevića toliko radikalni da s klasičnim crtežom gotovo i nemaju dodirnih točaka. U koncepciji dijela izložbe nazvana *Maksimalnost minimalnog* Nikole Albanežea stoji: »Minimalno je, dakle, formalna kategorija koja se očituje u materijalu, u postupku, u sažetosti, jednostavnosti, u ponovljivosti identičnoga. Nasuprot tomu, izraz koji izlagači postižu nerijetko je maksimalan po usložnjenosti likovnih i smisaonih (semantičkih) efekata.« I doista, dojmovi koje na gledatelja ostavljaju pojedina djela itekako su maksimalni. Među autorima koji su pozvani na trijenale stoje i umjetnička imena poput Dubravke Babić, Vaska Lipovca, Matka Trebotića, Dušana Džamonje, Ivana Kožarića, Vjenceslava Richtera, Ivana Picelja, Ede Murtića, Borisa Bućana i još podosta drugih koji su desetljećima zadužili hrvatski likovni korpus, pa i svojim crtežima. U njih je vidljivo, osim u Keserovu slučaju, tradicionalno građenje crteža linijom i prepoznatljivim potezom, duktusom. Džamonja i Lapuh donose crteže njihovih toliko znanih figura, Lacković pak svojim izričajem ostaje nadaleko prepoznatljiv, kao i Lovrenčić. Murtić, svojom gestom, također. Richter se desetljećima bavi percepcijom prostornog crteža, a Lipovac oduševljava humoreskom. Čavrk istražuje višebojnu liniju i njezina križišta, a Bućan svoje vlati trave dovodi do apstrakcije.

Osmero nagrađenih i retrospektiva...

Osim Odbora za izbor radova na ovom je trijenalu veliki posao obavio i Odbor za dodjelu nagrada, koji su činili Edo Murtić, Marina Baričević, Slavica Marković, Tonko Maroević, Mikica Maštrović, Đ uro Seder i Šime Vulas. Između mnogobrojnih izloženih radova Odbor je izabrao i nekoliko za nagrade. Nagradu *Miroslav Kraljević* dobila je Mirna Krešić za seriju *Bez naslova 1-9* napravljenu kineskim tušem na kineskom rižinom papiru, Ministarstvo kulture nagradilo je Biserku Baretić za seriju *Četiri jahača*, nagradu



Kabineta grafike HAZU dobio je Dubravko Adamović za tri rada (*Crtanje jedne crte*, *Crtanje jedne crte II* i *Crtanje dviju crta*), a nagradu grafičke zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice Vasko Lipovac za radove *Promatrač*, *Učitelj plivanja* i *Odmor*. Plaketu HAZU-a primio je Josip Diminić za crteže *Nađeno a ono* i *Moj i njihov kamen iz Dubrove*, a posebnim priznanjima Odbora za dodjelu nagrada nagrađeni su Đanino Božić (*Lekcija br. 7/J. K.*, *Lekcija br. 16/I. P.* i *Lekcija br. 21/G. A.*), Tomislav Ćeranić (*Camarades et Amitié*, *Little Italy 1930* i *Mistery Pacific*) i Svjetlan Junaković (*Travel guide* i *Pinokijev rođendan*). Naknadno bi, u podrumu Kabineta grafike HAZU, ali u vrijeme trajanja trijenala, trebala biti predstavljena većina nagrađenih autora s ovogodišnjeg trijenala sa po nekoliko radova. Vezana uz Treći hrvatski trijenale crteža, u Kabinetu grafike HAZU postavljena je retrospektiva nagrađenih radova sa četrnaest zagrebačkih izložaba crteža i posljednja dva trijenala crteža, gdje su se od 1968. do 1999, među ostalima, izredala velika stvaralačka imena poput Franceta Miheliča, Zlatka Boureka, Nikole Koydla, Ordana Petlevskog, Hame Čavrka, Ivana Picelja i Miroslava Šuteja.

Jača internacionalizacija?

Što smo, dakle, dobili ovogodišnjim trijenalom crteža? Golem broj sudionika vjerojatno je razlog činjenici da je ova manifestacija trijenalnog karaktera. Uopće nije jednostavno proći sva tri kata i ostati do kraja usredotočen na radove koji često znaju iznenaditi i začuditi, popamtiti imena umjetnika, a i sami crteži iziskuju pomno pregledavanje. S druge strane, teško je odreći se takvih termina jer se i ostala dva, grafički i skulpturalni skupovi, također održavaju svake tri godine. Nadalje, pokazalo se da danas stvarno svi crtaju i da je ovaj kulturni događaj itekako opravdan kako bi šira publika imala uvid u recentne radove naših umjetnika. Tim više što su se na izložbi, preko crtačke vještine i vlastitih, dojmljivih izraza, iznjedrile mnoge osobnosti koje, bez pretjerivanja, predstavljaju našu likovnjačku budućnost. Moglo bi se, s obzirom na vremenski razmak između dva trijenala, razmisliti o jačoj internacionalizaciji jer nam je to jedini put ka postavljanju legitimiteta naspram drugih. Da toplu vodu ne treba izmišljati, najbolje nam pokazuje primjer ljubljanskoga grafičkog bijenala. Pitanje je samo hoće li itko od onih koji bi to trebali i financijski poduprijeti, prepoznati mogućnosti i prednosti takva projekta. Toplo se nadamo da hoće...

Marko Kružić